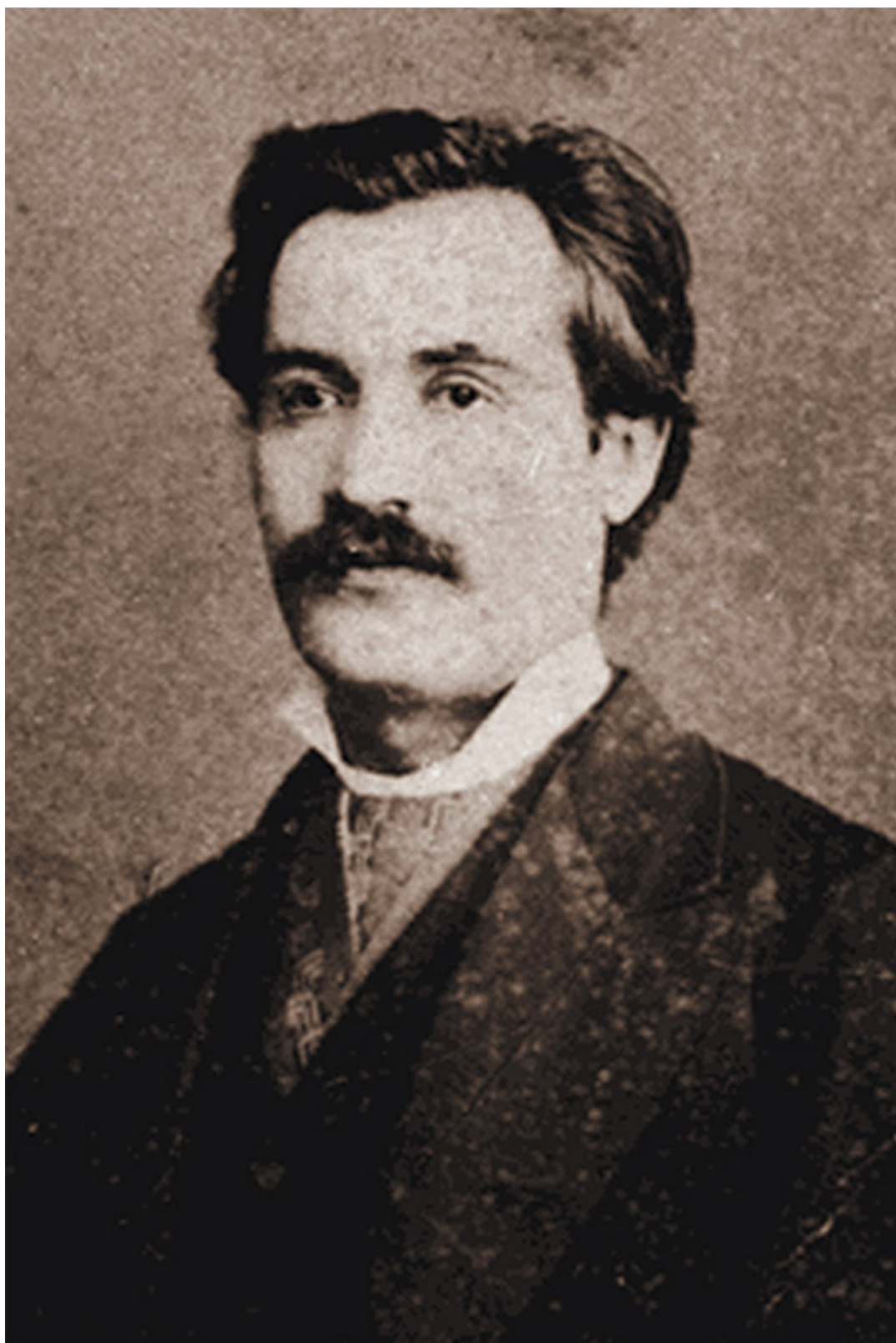

VASILE CONTA – de Mihai Eminescu [25 aprilie 1882]

Miercuri, 21 aprilie seara, s-a săvârșit din viață fostul

ministru de culte și instrucțiune publică, Vasile Conta. Răposatul, fiul unui bătrân preot din Iași, după o copilărie bântuită și-a completat studiile juridice în Belgia și a fost numit, după un concurs susținut cu mult talent, profesor de dreptul civil la Facultatea din Iași.

Ca profesor avea fraza limpede și elocventă, dicțiunea simpatică.

Din tinerețe însă l-au fost atras problemele metafizice și, în timpul liber pe cari i-l lăsa catedra de drept, se ocupa cu citirea scrierilor de filozofie pozitivistă apărute în Anglia, Franța și America. Mulți ani membru al societății literare Junimea, el publică în „Convorbiri” Teoria fatalismului, pe care-o traduse singur în franțuzește, și Teoria ondolațiunii universale, o încercare metafizică materialistă. După convingerile sale politice Conta era socialist, credea însă că nu e timpul venit, mai cu seamă nu în România, de-a încerca realizarea unor asemenea idei.

Ci chiar teoriile acestea el nu le privea ca adevăruri sociologice permanente și absolute, ci se explica adeseori, întemeiat pe teoria fundamentală a ondolațiunii universale, că: ideea sociabilității e în popoare pe curba suitoare, că va culmina în socialism și că., după aceea, va începe a declina pe curba coborâtoare, pentru a se stinge și a face loc altor idei, cari ‘și vor începe traiul atunci când cele socialiste vor fi învechite. Teoria ondolațiunii universale, concepută cu atâta predilecție de inteligența lui, nu e nouă nici în aplicarea la ordinea mecanică a lumii, căci este ideea fundamentală a filozofiei lui Eraclit din Efes, nici în aplicarea la ordinea morală, căci se regăsește în fragmentele lui Protagoras din Abdera, care-a aplicat doctrina lui Eraclit despre „eterna curgere a tuturor lucrurilor” și la lumea intelectuală. Plato, în antichitate încă, combătea amândouă teoriile, numindu-le „o generalizare nejustificată a teoriei relativității „.

Cumcă socialismul nu e decât forma în care organismul unui stat moare, spre a face loc barbariei sau cuceririi prin popoare mai tinere, era o întâmpinare ce i s-a spus ades, dar pe care n-a admis-o.

Ales deputat în Camera revizionistă ca reprezentant al liberalilor moderați din Iași, Conta se distinse prin atitudinea sa în cestiunea izraelită. În adevăr, era un om îndestul de citit pentru a nu înțelege că aci era o cestiune de rasă, iar nu de religie și ca însușirile contractate în decurs de veacuri de către rasa veche a izraeliților făceau din admiterea ei la cetățenie un pericol pentru existența unui popor tânăr și neexperimentat ca cel românesc. Prin atitudinea sa în această cestiune își atrase atenția a d-lui Ion Brătianu, un fin cunoscător de oameni, care nu-l mai slăbea de atunci cu invitările la via Măgura, până ce în sfârșit îl atrase în cabinet c-un portofoliu ministerial, unde intră asemenea ca reprezentant al liberalilor moderați din Iași. Dar moderații erau o piedică pentru d. Ion Brătianu în calea de-a forma un partid roșu în Moldova. Și într-adevăr paralel cu aceștia se formă în Iași un grup compus din d-alde Gheorghian, Verussi etc., cari începură a-și propaga ideile lor în foaia „Ștafeta”. Răposatul, fiind ministru, a părut a voi să atragă grupul liberalilor moderați către noua grupare Herșcu-gheorghian și a le contopi astfel în partid guvernamental, în sucursală ieșană a roșiilor.

Dar moderații nu se lăsau nici convinși, nici înduplicați prin făgăduințe, și Conta nu îndrăznea s-o rupă pe față cu ei, de vreme ce acel grup forma îndreptățirea sa politică și parlamentară de-a figura în cabinetul Brătianu. Noii săi amici politici voiau însă să-l rupă cu totul de liberalii moderați. Aceasta era opinia sa proprie în cestiune și prin aceasta el își esplca misterioasa trimitere prin poștă către „Timpul” a unei scrisori confidențiale, adresate către Guță Panu, care văzu lumina zilei în coloanele ziarului nostru și avu în adevăr de rezultat ruperea definitivă de partizanii săi de la

„Steaua României”. Pentru noi publicarea avea importanță numai pe atât pe cât dovedea încercările de formare ale unui grup roșu la lași și că aceste încercări-precum nici nu se poate altfel la roșii – erau alimentate în focul lor patriotic de sume administrate pe sub mână din fonduri publice. Aceste sume au întemeiat existența „Liberalului”, apărut în locul „Stafetei „. Intriga, pe care preținșii săi amici politici o îndreptară în contra lui, nu ne privea, se ‘nțelege, precum am și avut ocazia a i-o spune.

Dar de aci înainte poziția sa în ministeriu trebuia să devie nesigură. În genere poziția sa între roșii, a căror privilegiu e de-a fi cu totul ignoranți și de-a se cățăra în demnitățile publice cu câte patru clase primare, c-un curs de violoncel sau cu o doză minimă din Codul Boerescu, era precară și îndoielnică. Rupt de liberalii moderați, cari, de bine de rău, erau cel puțin în stare de a-l înțelege, și rămas izolat în tagma celor săraci cu duhul, conduși în materie metafizică de Serurie și Mihălescu, Conta simți în ce mediu intelectual și politic încăpuse și preferă în cele din urmă un post de membru la Casație.

Dar de 10 ani deja era bolnav de plămâni, de-o mare iritabilitate nervoasă tocmai din cauza acestei boale, încât portofoliul ministerial trebuie să fi agravat starea sănătății lui în loc de-a fi fost o favoare a sorții.

Îndealtmintrelea fondul caracterului lui era blând și inteligența sa caldă: nici nu se putea altfel, căci era originar din ținutul Neamțului, din acea rasă arhiromână de munteni care vorbește și cugetă încă și astăzi precum se scria în secolul al șaptesprezecelea. De aceea s-o fi și ocupat cu metafizica și nu cu tripotajul de bursă; cu căutarea adevărului după putințele lui, nu cu sofisme în favorul răscumpărării liniei Cernavoda chiustenge, căci, cu tot pasul său greșit cu liberalii moderați, Conta era român get – beget și ca atare onest în fundul inimei lui și iubitor de adevăr. Ce-o fi căutat alături cu Giani, Carada, Mihălescu e un mister

pentru noi și pentru mulți din câți l-au cunoscut, căci desigur că locul lui nu era alături cu acele bipede pentru cari adevărul e o farsă și onestitatea o nerozie.

Dar... de mortuis nil nisi bene. Erorile legate de-o mână de pământ se desfac deodată cu ea, și e destul dacă, în urma unei existențe atât de chinuite precum este aceea a omului ce cugetă și simte, avem a constata o urmă de bine și de adevăr, un gol. Desigur după moartea Gianiilor și Caradalelor nu va mai rămânea nimic de constatat și nici un gol în urmă-le, căci aceștia sunt dintre cei ce se nasc spre a muri și mor spre a se naște și despre a căror existență e cu totul indiferent dacă a fost sau n-a fost.

MIHAI EMINESCU

OPERA POLITICA

1882-1883, 1888-1889

„TIMPUL”, „ROMÂNIA LIBERĂ”, „FÂNTÂNA BLANDUZIEI”

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ DE P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator DIMITRIE VATAMANIUC

Editura Academiei RSR, 1985-1989

Vol XIII

Mihai-Eminescu.Ro